

Lite om kungatidens arkeologi

Bibelns kungatid har lämnat många spår efter sig och nya fynd kommer hela tiden i dagen. Ett av de senaste exemplen fanns i *Biblical Archaeology Review:s* sommarnummer 2020. Israelisk dagspress sammanfattade innehållet under rubriken ”Namnen avslöjar vad som är historia och vad som är påhittat i Bibeln.”

Artikelförfattaren Mitka Golub hade jämfört inskriptioner och sigillavtryck från arkeologiska fynd med Bibeln. Hon använde det faktum att namn är olika populära i olika tider. Poängen är att om namnen i en bibelbok också finns i arkeologiska fynd, stöder det bokens historiska källvärde. Hennes slutsats var att Jeremia bok är väl informerad om vad som hänt i Jerusalem. Den är alltså en ögonvittnesskildring. Stavningen däremot har med tiden avskrivarna kommit att modernisera.

Ett mer spektakulärt fynd offentliggjorde Eilat Mazaar år 2015 från sina utgrävningar i Ofel mellan kungatidens Jerusalem och tempelberget. Fyndet hade gjorts under 2009 och publicerats bara sex år tidigare. Det är värt att uttrycka sin uppskattning till ambitiösa arkeologer som så fort de hinner gör det möjligt för alla andra att ta del av vad de funnit!

Fyndet bestod av ett litet avtryck av ett sigill, en liten lerklump som en gång höll ihop en rulle papyrus. Utgrävningarna i Juda kungars Jerusalem har bragt i dagen många olika sigillavtryck, fast de dokument de var fästa vid är borta sedan länge.

Flertalet är utställda på olika museer världen runt och möjliga att se för dem som så önskar.

Vad som gjorde just detta sigillavtryck unikt var att det är ett kungligt sigill, ja faktiskt att det var det första sigillavtryck från en av Judas största kungar som hittats på plats av arkeologer. Det var märkt Hiskia, Ahas son, som regerade runt år 700 f.kr.

Det är bara ett av alla de många föremål om arkeologerna grävt fram och som antingen återberättar något i Israels folks historia eller som bekräftar att de personer som nämns i Bibeln faktiskt funnits i verkligheten. Här finns några fler:

Farao Seshonq's krigståg mot norr år 926 f.Kr. finns inristad i sten i templet i Karnak i Egypten. Texten lästes i modern tid första gången av Champollion år 1828, efter att han lyckats dechiffrera hieroglyferna med hjälp av Rosetta-stenen sex år tidigare.

Templet i Karnak byggdes till av så många faraoner och gavs så många inskriptioner att det blev ett slags egyptiskt riksarkiv. Här skryter någon härskare om sina storverk (bild 1).

Mesastenen (upptäckt 1868) har en lång inskription till minne av Moabs frigörelse från Israel i början av 800-talet f.Kr.

Tell-Dan-inskriptionen (upptäckt 1994) är en arameisk/syrisk inskription som nämner både en kung av Israel och Davids hus ungefär 850 f.Kr. När fyndet redovisades hävdade forskare som inte trodde att det funnits någon kung David att texten måste vara en förfalskning. Det tror ingen längre!

Den svarta obelisk (upptäckt 1846), rest av Shalmaneser III, visar i text och bild hur Israels kung Jehu och andra överlämnar tribut till stormakten Assyrien år 843 f.Kr.

Israels kung Jehu (den andre från toppen) på Salmaneser III:s svarta obelisk som nu finns i att se i British Museum i London (bild 2).

Lakishbrevet

(framgrävda år 1934), är militära rapporter sända till kommandanten i Lakish vid anfall från Assyrien (år 701) och Babylonien (588 till 586 f.kr.)

Arkivet i Arad (framgrävt under flera år under 1960-talet, publicerat år 1981 och handstilsanalyserat 2016) innehåller ordergivning till och från kommandanten i en liten avsides fästning i södra delen av Juda rike. Här har omkring år 600 f.Kr. minst sex olika personer (i en garnison på bara ungefär trettio soldater) skrivit de olika breven. Detta visar att bland Bibelns folk var läs- och skrivkunnighet oväntat vanlig.

En cylinder med Nebukadnessars namn och berättelser om en del av alla storverk han gjort. Idag i Leiden, Holland (bild 3).

Jojakins livsmedelstilldelning (lertavlor från Nebukadnessars arkiv, upptäckta vid sekelskiftet 1900, översatta på 1930-talet) som under Juda konungs fångenskap i Babylon från 597 f.Kr. räknar upp hur mycket mat hans familj försetts med.

Eller, för att återvända till sigillavtrycken; vi kan se avtryck av överhovmästare Shevnas sigill eller läsa den text som ristades in utanpå hans grav (se Jesaja 22:16).

Vi kan se avtryck av Jeremias sekreterare Baruks sigill – och sammanlagt från mer än 50 andra bibliska personer som nu finns historiskt belagda på samma sätt.

För den som vill läsa mer finns det väldigt mycket skrivet. Ett kort urval är följande två klassiker, naturligtvis utan alla senare framgrävda fynd, samt två genuint tjocka böcker med mycket av det allra senaste:

W F Albright *Palestinas arkeologi* Stockholm: Forum 1959,

W Keller *Men Bibeln hade rätt* Stockholm: Forum 1964,

K A Kitchen *On the reliability of the Old Testament*
Grand Rapids, Eerdmans 2003,

W Dever *What Did the Biblical Writers Know and when did they now it* Grand Rapids, Eerdmans 2003.

Fotografilista: kungatidens arkeologi

Bild 1 är en detalj av egyptiska inskriptioner från ett tempel i Karnak, dagens Luxor. Bilden, IMG_7842 är tagen den 19 juni 2013 av signaturen Je Blanco och har gjorts tillgänglig i Flickr Public domain.

Bild 2 är en detalj av Salmaneser III:s segerrapport från sitt fälttåg västerut. Ursprungligen i hans huvudstad i Assyrien, idag på British museum, London. Fotot taget den 24 mars 2012 har av Andres Rueda gjorts tillgänglig i Flickr Public domain.

Bild 3 är en av många kilskriftstexter som handlar om kung Nebukadnessars magnifika regeringstid. Cylindern finns hos det nederländska Rijksmuseum Van Oudheden i Leiden, som på sin hemsida har gjort den tillgänglig för allmänheten.